

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ФАКТОРІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розглянуто поняття зовнішньоекономічної діяльності підприємства та сформовано систему локальних показників, що дозволило побудувати комплексний показник оцінки ефективності ЗЕД.

Аннотация. Рассмотрено понятие внешнеэкономической деятельности предприятия и сформирована система локальных показателей, что позволило построить комплексный показатель оценки эффективности ВЭД.

Annotation. The conception of foreign economic activity was considered, the local system of indicators was formed in this research. It made possible to construct the complex indicator of estimating the effectiveness of foreign economic activity.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, ефективність, кількісні показники, якісні показники, факторна модель підприємства.

Сучасні економічні відносини України із зовнішнім світом знаходяться у стані переходу від старої системи організації зовнішньоекономічних зв'язків, орієнтованої переважно на експорт сировини, до нової, пов'язаної з пошуком шляхів ефективного інтегрування у світову спільноту, зі встановленням сталих торгівельних зв'язків з іншими країнами.

У зв'язку з великою увагою, яка приділяється сьогодні зовнішньоторгівельним операціям з боку суб'єктів економічної діяльності, виникає потреба в аналізі процесів міжнародної торгівлі і факторів, що впливають на кінцевий результат для кожної зі сторін. Тому проблема ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств (далі – ЗЕД) та її визначення займає першочергове значення в питаннях виживання підприємства на національному та міжнародному ринках.

У дослідженнях таких вчених, як Ястремська О. М., Пономаренко В. С., Філатова Г. О., Дем'яненко А. Г., Миролубова Т. В. вирішувалися проблеми визначення економічної сутності поняття "ефективність зовнішньоекономічної діяльності" та формувалася система факторів, які впливають на її ефективність, але недостатньо висвітленою є проблема формування системи локальних показників оцінки ефективності ЗЕД підприємства.

У зв'язку з цим метою цієї статті є побудова комплексного показника оцінки ефективності ЗЕД підприємства.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

Визначити сутність поняття зовнішньоекономічної діяльності підприємства.

Проаналізувати підходи до оцінки ефективності ЗЕД.

Сформувати систему локальних показників оцінки ефективності ЗЕД підприємства.

Аналіз наукової літератури дозволив виявити, що деякі автори під ЗЕД розуміють сферу господарської діяльності, пов'язану з міжнародною виробничою й науково-технічною кооперацією, експортом і імпортом продукції, виходом підприємства на зовнішній ринок.

Згідно зі ст. 1 Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність", ЗЕД – це діяльність суб'єктів господарської діяльності України (частіше підприємств) та іноземних суб'єктів господарської діяльності (іноземних підприємств), яка заснована на взаємовідносинах і здійснюється або на території України, або за її межами [1].

Істотно інше визначення ЗЕД наводиться в частині першій ст. 377 Господарського кодексу України: зовнішньоекономічною діяльністю суб'єктів господарювання є господарська діяльність, яка в процесі її здійснення потребує перетинання митного кордону України майном, зазначеним у частині першій ст. 139 цього Кодексу, та / або робочою силою.

На думку автора, найбільш повно розкрито сутність ЗЕД у Законі України "Про ЗЕД", тому в подальшому дослідженні буде використовуватися саме такий підхід визначення цього поняття [1].

Аналіз вивчення спеціальної літератури показує, що існує декілька підходів до оцінки ефективності ЗЕД підприємства, які керівники і фахівці підприємства можуть самостійно вибрати для розрахунку, виходячи з того, який показник найбільш повно характеризує основні процеси та результати зовнішньоекономічної діяльності.

Такими підходами є фінансовий(економічний) та системний.

Фінансовий підхід базується на системі показників, які характеризують фінансову складову підприємства. Він ураховує кількісні показники, які фіксують ступінь виразності діяльності підприємства, наприклад рівень ефективності експорту та імпорту, ліквідність та платоспроможність підприємства та ін. Цей підхід не дозволяє врахувати таку складову ЗЕД підприємства, як якісну, тобто показники, що фіксують наявність та використання інтелектуального капіталу підприємства та ін.

Якісні показники відіграють особливу роль у забезпеченні фінансового стану підприємства загалом, тому в

цьому дослідженні для оцінки ЗЕД підприємства буде застосовано системний підхід, який ґрунтується на системі якісних та кількісних показників ЗЕД підприємства.

Системний підхід надає можливість здійснити комплексний аналіз будь-якого виду зовнішньоекономічної операції.

Економічне обґрунтування діяльності підприємств, у тому числі і тих його напрямів, які пов'язані із зовнішньоекономічною сферою господарювання, здійснюється на підставі аналізу показників ефективності.

При формуванні локальної системи показників необхідно враховувати такі принципи:

всебічний облік усіх складових елементів витрат та результатів, який припускає якісну класифікацію і відтворення відповідних показників у документах оперативного, статистичного і бухгалтерського обліку;

зведення витрат і результатів для зіставлення, яке показує, що показники, які порівнюються, повинні відтворюватися однаковими кількісними одиницями і носити антонімічний характер в економічному розумінні. При конструюванні показника ефективності чисельник і знаменник останнього мають виключати можливе дублювання складових елементів;

зведення різнотермінових витрат і результатів до одного моменту часу за допомогою дисконтування;

зіставлення з базовим варіантом, що відтворює сутність застосування показників ефективності для здійснення економічного аналізу, який проводять не тільки з метою опису поточного стану діяльності суб'єкта господарювання, а й з метою опрацювання пропозицій щодо поліпшення економічної ситуації, яка склалася в періоді, що аналізується.

Аналіз вивчення спеціальної літератури дозволив виявити таку систему локальних показників, які представлені в таблиці.

Таблиця

Система локальних показників оцінки ефективності ЗЕД підприємства

Напрямок оцінювання	Локальні показники оцінки
1	2
Ринкова результативність експорту	Темпи росту частки підприємства на зарубіжному ринку
	Темпи росту частки експортної продукції у загальних обсягах виробництва
	Темпи росту обсягів реалізації продукції підприємства
Виробничо-технологічна ефективність	Темп змін ритмічності виробництва
	Темпи скорочення обсягів запасів готової продукції
	Темпи змін фондівіддачі

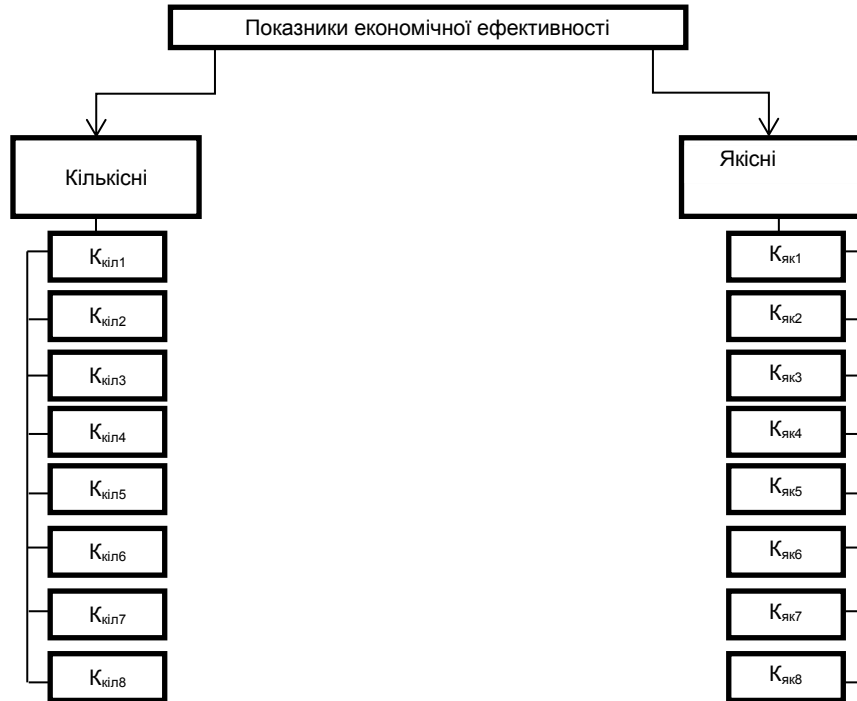
Закінчення таблиці

1	2
Соціальна ефективність	Темпи росту продуктивності праці персоналу
	Темпи змін рівня оплати персоналу
	Темпи змін частки чисельності персоналу з найвищим рівнем кваліфікації у загальній чисельності персоналу
Фінансова результативність	Зміна рівня витрат на одиниці товарної продукції
	Співвідношення рівня цін реалізації готової продукції на зовнішньому та національному ринках відповідно
	Рентабельність виробництва експортної продукції
	Рентабельність операційної діяльності
Результативність маркетингово-збутової діяльності	Темпи росту витрат на збут
	Темпи росту оплати праці персоналу, задіяного в маркетингово-збутової діяльності

Аналіз таблиці показує, що різні автори відносять до цієї системи як якісні, так і кількісні показники. На основі всього комплексу показників будується функція від оцінки якісних та кількісних показників. Функцій існує дуже багато, та провести дослідження всієї системи неможливо, таким чином, необхідно виявити найбільш використані в практиці показники.

Проводимо редукцію за допомогою програмного забезпечення Statistica6.0.

Після проведення редукції було сформовано систему локальних показників, яка наведена на рисунку.

Умовні позначення:

Kкїл1 – темпи зростання частки підприємства на зарубіжному ринку; Kкїл2 – темпи зростання частки експортної продукції у загальних обсягах виробництва; Kкїл3 – темпи зростання обсягів реалізації продукції підприємства; Kкїл4 – темпи зростання продуктивності праці персоналу; Kкїл5 – зміна рівня витрат на одиниці товарної продукції; Kкїл6 – співвідношення рівня цін реалізації продукції на зовнішньому та національному ринках відповідно; Kкїл7 – рентабельність виробництва експортної продукції; Kкїл8 – темпи змін фондівдачі;

Kяк1 – підвищення науково-технічного рівня підприємства; Kяк2 – рівень інтеграції процесів керування; Kяк3 – підвищення кваліфікації менеджерів; Kяк4 – підвищення рівня обґрунтованості рішень; Kяк5 – формування організаційної культури; Kяк6 – керованість системи; Kяк7 – завоювання суспільного визнання; Kяк8 – посилення відповідальності підприємств.

Рис. Система локальних показників

Таким чином, на основі запропонованої системи локальних показників побудовано комплексний показник ефективності ЗЕД:

Комплексний показник ефективності = $\alpha \times K_{\text{кїл}} + \alpha \times K_{\text{як}}$,
де α – суб'єктивний показник, який вибирається залежно від мети визначення ефективності.

Отже, запропонована методика визначення ефективності зовнішньоекономічної діяльності, здійснюваної вітчизняними підприємствами, свідчить про те, що вона може досить обґрунтовано використовуватися на практиці, бо є простою та прийнятною для оцінки ефективності будь-якої операції, що здійснює підприємство як у сфері зовнішньоекономічної, так і у сфері іншої діяльності – маркетингової, фінансової або господарської.

Наук. керівн. Котиш О. М.

Література: 1. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16.04.1991 № 959-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua. 2. Кононенко О. Аналіз фінансової звітності / Кононенко О. – 3-тє вид., переробл. і доп. – Х. : Фактор, 2005. – 156 с. 3. Крейнина М. Н. Аналіз фінансового состояния и инвестиционной привлекательности акционерных обществ в промышленности, строительстве и торговле / Крейнина М. Н. – М. : АО "ДИС", 1994. – 255 с. 4. Ковалев А. И. Аналіз фінансового состояния предприятия / Ковалев А. И., Привалов В. П. – 5-е изд., перераб. и доп. – М. : Центр экономики и маркетинга, 2001. – 256 с. 5. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства : монографія / Кизим М. О., Забродський В. А., Зінченко В. А. та ін. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2003. – 144 с. 6. Бланк И. А. Основы инвестиционного менеджмента / Бланк И. А. – К. : Эльга-Н, Ника-Центр, 2001. – 512 с. 7. Корнієнко Є. Платіжний баланс України: основні тенденції та їх економічне значення / Корнієнко Є., Рябокіль М. // Вісник НБУ. – 2005. – № 12. – С. 28–33. 8. Стеченко Д. М. Розміщення продуктивних сил і регіоналістика : навч. посібн. / Стеченко Д. М. – 2-ге вид. – К. : Вікар, 2002. – С. 46–53.